

KŘÍŽOVÁ TAŽENÍ VE STŘEDOVĚKU

Křížové výpravy patří k nejvýznamnějším fenoménům středověku. Zároveň patří k nejsložitěji interpretovatelným jevům. Pojem „křížové výpravy nebo tažení ve znamení kříže“ není možné zúžit pouze na tažení křížáků do Palestiny od konce 11. do konce 13. století. i když jsou nejznámější. Širší rámec „kruciád“ můžeme rozdělit do těchto základních skupin:

- výpravy do pohanských oblastí - christianizace mečem, např.: Tažení Přemysla Otakara II. do Pruska roku 1254 -55 (založení Královce atd.)
- tažení proti „kacířům“, kteří se odklonili od pravé víry - albigenští, kataři, valdenští, husité atd.
- tažení proti „nevěřícím“, nekřesťanům - maurové - Arabové, Židé, Turci

KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY DO PALESTINY 1095 - 1291

Situace v Evropě, na Předním východě, cíle výprav:

Miroslav Hroch ve své knize Křížáci ve Svaté zemi v úvodu poznamenává zásadní proměny na křížovatecké civilizaci v 11. století:

„Roku 1078 vpadly do Jeruzaléma hordy sunnitských Turků, vydrancovaly domy šíitských Arabů a pobily posádku Fátimovců.

Roku 1095 dobylo Jeruzalém vojsko šíitských Fátimovců, vyplenilo město, pobilo sunnity a vyhnalo křesťanské obyvatele.

Roku 1099 dobyla Jeruzalém křížácká vojska z Evropy, vyplenila město, povraždila většinu muslimů a zmocnila se jejich majetku.“

Cílem kruciád tedy Palestina - oblast s mnoha tisíciletou historií, země zaslíbená Židům (od 18.st. př.n.l. - Abrahám), kde stopy zanechali postupně též mořské národy, Chetitě, Egyptané, Babylóňané, Římané, Arabové, Seldžukové, křesťané, Mamlúkové a další. Oblast kde se setkávají tři nejvýznamnější a nejstarší monoteistické kultury a kde se ve středověku prolínaly také tři základní kultury - byzantská, arabská a západoevropská.

Podnět k výpravám - vývoj událostí na Předním východě: 637 převzali kontrolu Arabové (638 kalifa Omar dobyl Jeruzalém) - tolerance, možnost křesť. poutí (už od 4. stol.) ale ve 2. pol. 11. století zesílilo nebezpečí Seldžuků - fanatici, postupně podmanili Irán, Azerbajdžán, Arménii a Sýrii.

Významná okolnost - události na Pyrenejském poloostrově - od 10.,11. stol. - probíhá RECONQUISTA - spíše politická záležitost, ale viděno též jako souboj věřících a nevěřících. Papež Alexandr II. - plně podporuje reconquistu a

vyzývá k bránění svaté víry - tato obrana víry se stává jednou z hlavních rytířských ctností, k tomu přistupuje akt svěcení zbraní.

1073 - Seldžukové ovládli Palestinu, obavy ALEXIA I. KOMNENA vyústili v žádost o pomoc papeže Urbana II. v březnu 1095 (ne náhle, ale po letech rozmýšlení, kdy už nebylo jiné cesty - viz rozkol). Pronikaly zprávy o znesvěcování křesťanských míst.

Odpověď papeže: CLERMONTSKÝ KONCIL - listopad 1095, za účasti 200 biskupů, 13 arcibiskupů, mnoha duchovních a rytířů, trvajících 10 dnů. URBAN II. na něm vyzval k tažení proti nevěřícím, jako výborný řečník přesvědčil poslouchající, kteří nakonec skandovali: „Bůh tomu chce!“ V projevu papež vylíčil:

- utrpení křesťanů pod muslimy
- slíbil odměny účastníkům výprav, např. prominutí některých hříchů
- dal pokyny k vlastní organizaci tažení - kdo se má účastnit, slabí a nemocní mají být doma, duchovní jen se svolením nadřízeného.

Pod ideou získání božího hrobu byly skryty také záležitosti mající souvislost s hospodářskou a politickou proměnou středověké společnosti nacházející se na rozhraní raného a vrcholného středověku. F. Seibt v knize Lesk a bída středověku chápe kruciády jako sociální hnutí jehož se účastnily všechny vrstvy a dále jako novou kolonizaci.

Každopádně jedním z důvodů - snaha o nová léna získaná výbojem, podobně jako obecná vidina zbohatnutí v „bohatých vzdálených zemích“

Pro mnohé - východisko z bezvýchodné situace, ale také skutečné, upřímné náboženské zanícení a přesvědčení.

PRVNÍ VÝPRAVA 1096 - 1099

Byla spontánní odpovědí na papežovu výzvu. Ne odpovědí šlechticů a králů, ale prostého lidu. Účastnili se jí davy sedláků, mohutné účasti napomohli mnozí kazatelé jako mnich PETR AMIENSKÝ, zvaný POUSTEVNÍK, který si svým životem a ctnostmi získával pověst světce. Postupně se přidávají též francouzští rytíři, které ještě za pochodu považovali jejich němečtí kolegové za pošetilce opouštějící jisté pro nejisté. Přesto i papež překvapen odezvou, neboť se do Palestiny vydalo na 300 000 lidí, došlo tam asi 40 000 lidí.

Základní proudy především románského obyvatelstva:

- lotrinští - na Balkán
  - italská Normani - do Řecka
  - jižní Francouzi a Burgundi - přes Itálii
  - severní Francouzi a Němci - přes jižní Itálii
- SETKÁNÍ V CAŘIHRADĚ
květen 1097

Konkrétní osobnosti: BALDUIN Z BOLOGNE, BALDUIN Z FLANDER, RAIMOND Z TOULOUSE, NORMANŠTÍ VELITELÉ

Bohatli z toho hlavně Benátky. Výpravu provázela neuspořádanost, v Porýní docházelo k likvidaci židovského obyvatelstva...

První etapa - v MA založen 1. křižácká stát - HRABSTVÍ EDESSA - 1098 (pomezí dnešní Sýrie a Turecka).

Druhá etapa - pokračování do Sýrie a Palestiny, po krvavých bojích v červenci roku 1099 dobyt JERUZALÉM a vzniká Jeruzalémské království. Godefroi z BOUILLONU - odmítl korunu Jeruzalémského krále, nechal se jen nazývat „ochráncem Božího hrobu“, Prvním králem se stal koncem roku 1100 jeho bratr Balduin, předtím vládce Edessy. Téměř současně vzniká také TRIPOLSKÉ HRABSTVÍ a ANTIOŠSKÉ KNÍŽECTVÍ = 4 nezávislé křižácké státy.

Důvod ke II. VÝPRAVĚ - pád Edessy 1144. Vyhlásil ji papež Eugen III. roku 1145 a odehrála se 1147 - 49. Lví podíl na její realizaci měl cisterciák BERNARD Z CLAIRVAUX - vynikající učenec a plamenný kazatel. Získal pro tuto věc římského krále KONRÁDA III. Štaufského, ten možná také i proto nestihl svou císařskou korunovaci a francouzského krále LUDVÍKA VII.. Výpravy se účastnil též náš kníže VLADISLAV II. - nedorazil poté co utrpěl ztráty v bojích s Turky, návrat v létě 1148. (Česká účast - malý význam.) Mnozí z těch, co do Palestiny ani nedorazili se jali bojovat proti polabským Slovanům kolem Labe a Odry a podpora kruciád začala klesat.

Po sérii porážek od Turků došlo k nejvýznamnějšímu střetu 4.července 1187 v bitvě u HATTÍNU (Quarne Hittin). Unavená křižácká vojska obklíčil sultán SALADIN. Při bitvě byl zajat jeruzalémská král LUSIGNAN. Nabídka vody chlazené sněhem - zajatec si mohl být jistý životem. Porážka křižáků vedla k zásadním územním proměnám a křižáci se z ní už prakticky nevzpamatovali.

Ztracený Jeruzalém byl vhodnou záminkou ke III. VÝPRAVĚ - 1189 - 1192. Společně se jí účastnili tradiční rivalové - anglický král RICHARD LVÍ SRDCE (1191 porazil Saladina - konec mýtu, dále dobyl Kypr) a francouzský FILIP II. AUGUST. Česká spoluúčast - kníže DĚPOLD (zemřel v listopadu 1190). Hlavní účastník - císař FRIDRICH I. BARBAROSSA - nejvýznamnější panovník vrcholného středověku. Jako 70 - letý stařec Svaté země nedosáhl, za záhadných okolností se utopil v MA řece Salef u Kilikie 10.6. 1190. (1158 - korunoval Vladislava v Mohuči na krále). Po císařově skonu sjednali další 2 panovníci se Saladinem alespoň mír umožňující křesťanům návštěvu nejvýznamnějších míst křesťanství.

Na přelomu 12./13. století vyzval ke IV. KRUCIÁDĚ papež INOCENC III., nejvýznamnější Petrův nástupce ve středověku. Zdánlivě jednotná evropská formace utrpěla při této výpravě nejen fiasko, ale ztratila i prestiž a podporu. Hlavní podíl - nenasytný benátský dóže ENRICO DANDOLO, ale též JANOV. Jejich cíl - zničit konkurenční ZADAR v Dalmácii. Proti vůli papeže zavezli

vojáky do Konstantinopole. Křižáci jej pod záminkou odstranění rozkolu dobyli poprvé 1203, další plenění 1204 vedlo k dočasnému zhroucení oslabené BYZANCE a vzniku LATINSKÉHO CÍSAŘSTVÍ (1204 - 1261) + dalších států - Nikajské císařství atd. Schizma bylo prohloubeno, hlavní zisky a monopol - BENÁTKY.

K V. TAŽENÍ (1217 - 1221) vyzývá Lateránský koncil (1215). Evropští vládcové postupovali během ní izolovaně. Hlavní proud vedl uherský král ONDŘEJ II. a rakouský kníže LEOPOLD VI. babenberský. (vlajka Rakouska). Nesplněným cílem bylo dobytí EGYPTA, ale podařilo se alespoň získat nilskou deltu. Jako souvislé pokračování je často chápána VI. VÝPRAVA (1228 - 29), uskutečněná pod vedením císaře FRIDRICHA II. Spíše než mečem dosáhl císař úspěchů obratnou diplomacií. Egypt sultán AL MALIK AL KAMIL mu navrátí Jeruzalém, Betlém, Nazaret. Fridrich se sám korunoval jeruzalémským králem, ale v srpnu roku 1244 bylo svaté město znovu ztraceno, ne však vinou Seldžuků ani Ajúbovců. Postaraly se o to tzv. CHOREZÉMSKÉ TLUPY, vojsko někdejší říše ze 12. a 13. století, vzniklé u Aralského jezera, která ohrožovala sousedy, ale nakonec byla vyvrácena Čingischánovými Mongoly.

Na podzim 1244 - byli křižáci poraženi spojeným vojskem Chorézemů a Egypta - „druhý Hattín“ - padl zde výkvět křižáckého rytířstva.

VII. VÝPRAVA 1248 - 1254 - bývá často vnímána jako poslední. V jejím čele stanul LUDVÍK IX. svatý. Zájem o účast - mizerný, jednalo se téměř výlučně o francouzskou záležitost. Cíl: Dobyetí egyptského přístavu DAMIETTA - úspěch. Pak ale francouzské vojsko utrpělo porážku u Káhiry, Ludvík byl zajat a za jeho svobodu museli Francouzi zaplatit tučné výkupné - vrátí dobytou Damiettu.

EPILOG - VIII. VÝPRAVA 1270 - 72. Nepočetnou výpravu, spíš zoufalý pokus o ní vedl znovu LUDVÍK IX. za asistence anglického prince a následníka trůnu EDUARDA (jeho vojsko - 1000 mužů, se přidalo až později). Výpravu provázela téměř naprostý nezáměr - malá šance na zvrát, přitom skutečnost byla ještě horší. Vojsko se podařilo dát dohromady jen s příslibem velké odměny. Po přistání v Tunisku Ludvík umírá, pravděpodobně na mor.

Neklamným znamením toho, že se jedná o doznívání tažení, bylo také dobytí největšího hradu KRAK DES CHAVALIERS (hrad rytířů) roku 1271.

Jako definitivní je vnímán pád AKKONU roku 1291, ostatní města a pevnosti křižáků se po pádu nejmocnější bašty vzdávala již většinou bez boje. Posledními křesťanskými zástupci v Palestině - JOHANITÉ - přesídlili roku 1310 na Rhodos - Rhodští rytíři, až v 16. století, za Sulejmana II. Nádherného - na Maltu.

SEMINÁŘ:

Literatura:

Věra a Miroslav Hrochovi: Křižáci ve Svaté zemi. Praha 1996.

Antony Bridge: Křížové výpravy. Academia Praha 2000.

Výsledky křížových výprav:

- celkový neúspěch křižáků
- velké ztráty na životech - malé zisky
- prohloubení schizmatu, oslabení Byzance
- bohatnutí Benátek, Janova
- nové geografické poznatky, rozvoj obchodu s exotickým zbožím
- posvěcení zbraní - nový fenomén
- vznik tzv. rytířských církevních řádů - 1118 - Templáři (podle Templu - založilo 6 francouzských rytířů), 1119 Johanité (špitální bratrstvo u sv. Jana v Jeruzalémě), 1190 Němečtí rytíři (řád německých rytířů Panny Marie v Jeruzalémě) - poč. 14. století - přesun do Pruska - Marienburg - v Pobaltí vznikl řádový stát.

Významný jev: DĚTSKÁ KŘÍŽOVÁ VÝPRAVA 1212

K jejímu vzniku vedla bezradnost dospělých, ujali se jí ti, kteří mají k nebeskému království nejbliže. V čele 10-letých dětí - pasáček Štěpán z Francie a Mikuláš z Kolína n.R.. Krach výpravy už v Itálii. Německé děti většinou vráceni, fr. dívky - zneužity, prodáni do otroctví, do Alexandrie atd.

MÍROVÁ MISE FRANTIŠKA Z ASSISI - nejoblíbenější světec Itálie, „vyšel nad světem jako slunce“ (Aligieri Dante), nekňez, zakladatel řádu, nevelký úspěch, ale setkání s Al Malikem Al Kamilem (získal si jeho srdce i obdiv), od té doby františkáni ve Sv. zemi.

JACÍ BYLI ? (kroniky)

Radulf z CAEN vypráví: „Přijavše kříž, vzdali se sebe samých a vystavili svá těla útrapám pro lásku k Bohu.“

Anonym zachycuje rozpravu: „...Věz, že to není válka tělesná, ale duchovní...“

Další kronikář konstatuje: „...Cílem křižáků bylo s Kristem zvítězit nebo v Kristu zemřít, opíraje se o řečnickou otázku sv. Pavla Bratři, je-li Bůh s námi, kdo proti nám?...“

Obecně - chvála knížat a králů - tendenčnost.

Miroslav Hroch: Kloní se k názoru, že mezi účastníky výprav převládaly rysy LOUPEŽIVÉHO RYTÍŘE a DOBRODRUHA nad rysy zbožného poutníka usilujícího o spravedlivé motivy.

Otázka - proč se nezapojila celá Evropa, až na výjimky křesťanská - náklady, spory?

Pohled současného papeže.